

Славистика XI (2007)

Књига садржи низ значајних текстова о вјештини и значају превођења, при чему веома често смета језичка интерференција међу сличним језицима као што су руски и српски језик. Тако, даје се примјер погрешног превођења руског придјева *российский* као *руски*, па тако људи који нијесу руске националности постају *руски* бизнисмени, *руски* спортисти, *руски* политичари и сл. У књизи се наводи наслов из једног одјелка из *Политике : Руском бојаишишу доџа Русије*, а заправо се ради о човјеку који по националности није Рус. Аутор сматра да не треба по сваку цијену тражити одговарајуће ријечи за термине који долазе из других језика, поготово ако се ради о мултиетничким, мултиконфесионалним и космополитским културама каква је култура Русије и њен језик уопште. Језичка интерференција, непознавање језика са којег се преводи, тј. свих његових слојева, свих дијалеката, жаргона и сл., а исто тако непознавање свог сопственог језика до оног нивоа, гдје би се за сваку ријеч из језика оригинала потражила одговарајућа ријеч у свом језику, а да то не буде одраз интерференције или погрешан превод, могу да доведу до таквих и сличних грешака у превођењу, што је за професионални позив преводиоца ипак недопустиво. Исто тако аутор указује на недопустиву грешку када се, рецимо, наслов Пастернакове пјесме *Сесџра – моја жизнь* преводи као *Сесџра мој живоџа* или *Браџ – мој живоџ*, за што аутор каже да се ради о убиству у покушају или преводу у покушају, јер је сваки оригинал ипак толико јак и мора се орджати пред оваквим и сличним покушајима скрнављења. Аутор закључује овај дио поруком да не треба по сваку цијену настојати да се овлада занатом који нам због нечега у једном тренутку може изгледати тако доступан, иако врло добро знамо да нијесмо савладали његову азбуку.

Интересантан је текст о Сергеју Михалкову, најстаријем руском писцу 20-ог вијека, творцу Совјетске и Руске химне, оцу двојице познатих режисера – Никите Михалкова и Андреја Кончаловског, деведесетогодишњем старцу, који је проживио и доживио Русију од Стаљина до Путина. То је човјек, који се родио за вријеме владавине цара Николаја II, прошао све руске владаре, увијек изузетно поштован и увијек међу првима. Он је творац двије химне, и совјетске и руске химне, други овакав случај вјероватно није познат у свијету. Као председник Асоцијације књижевних организација, путем које сарађују писци из бивших совјетских република, изузетно је и дан данас активан у културном животу, учествујући у додјељивању награда и њиховом примању свакако. Сергеј Михалков је најтиражнији руски писац, чије су књиге у Русији штампане у више од триста милиона примјерака.

Остатак књиге је богат текстовома разне садржине, од филмске тематике, текстова публицистичког карактера, осврта на дешавања из живота познатих књижевника и умјетника и актуелним темама из књижевности и културе, па је стога књига намијењена широком кругу читалаца, чија интересовања не морају бити директно везана за руску књижевност или језик.

Здравко Бабић

Милка Ивић: ЈЕЗИК О НАМА. Лингвистички огледи, шест.
Библиотека XX век 154, Београд, 2006, 120 стр.

Пратећи токове најмодернијих праваца у светској лингвистици, Милка Ивић је готово увек прва најактуелније приступе у проучавању језика примењивала и на српске језичке датости. Овога пута, у шестој збирци својих огледа насловљеној *Језик о нама*, остајући на

поставкама когнитивне лингвистике⁵, открива нам како се путем језика обелодањује истина о човеку, о његовом мисаоном устројству и перцепцији света.

Књига броји четрнаест радова, а неке од њих смо већ имали част да читамо у водећим лингвистичким публикацијама. Радови су, у зависности од тога да ли за предмет имају чисто лингвистичке феномене или на основу језичких факата осветљавају неки сегмент човекове материјалне или духовне културе, сврстани у два дела: *Теоријски усмерена проблематика* (7–89) и *Културолошки усмерена проблематика* (91–116).

Девет текстова који чине први део доносе нам сазнања о појавама о којима у српском језику није писано, или су пак уочене, али чије је објашњење могуће тек „апаратом“ и методологијом когнитивне лингвистике. Ауторка у овим текстовима истиче захтев за таквим проучавањима језичких факата којим би се добило сазнање о томе у којим су све значењима одређене лексема способне да врше одређене конституентске функције, односно када се и под којим семантичким и синтаксичким околностима могу спајати са другим лексемама. Оно што се кроз скоро све радове првог дела провлачи јесте запажање: „да су најчешће главни 'кривци' за могућа/немогућа догађања у домену синтаксе сваког језика понаособ л е к с и ч к а з н а ч е њ а његових речи“ (61).

Мада се категорија транзитивности примарно везује за глаголе, у првом раду „О тзв. 'транзитивним именицама' које означавају људска бића“ (9–17) Милка Ивић нам скреће пажњу на до сада у литератури изнета запажања о транзитивним (релационим) именицама и придевима. Анализирајући употребу именица типа: *браћо, оцац, теча*, затим *исац, аутор, професор, доцент, кувар* и сл., ауторка указује и показује како се транзитивне именице синтаксички понашају, за разлику од оних које то нису, с једне стране, а, с друге, какву семантичку интерпретацију добијају такве именице у одговарајућој синтаксичкој спрези.

Полазећи од ситуације у енглеском језику, у коме се морфемом *ex-* овременују називи људи, ауторка разматра поменућу ситуацију у српском језику, у коме се исти ефекат постиже изразом *бивши, -а, -о*. Међутим, циљ у овом посве занимљивом раду „О једном специфичном синтаксичком средству за овременавање назива људи“ (19–26) јесте да се одговори на то зашто је само одређеној скупини назива „дозвољено партнерство“ са овим атрибутом (*муже, сваслика*), док другима није (*гега, уговница*). Дозвола за такво партнерство јесте да „оно што се о том створу тим називом износи буде, бар у принципу, лако податно накнадном дезактуализовању“ (22).

Ауторка у раду „О теорији антропоцентризма и српским језичким датостима“ (27–35) жели преиспитати досадашње веровање о антропоцентричном устројству језика, фокусирајући се на српски лексички материјал.

Даље, објашњавајући енглески термин *small clauses*, и транспонујући то на српска језичка факта, Милка Ивић радом „О 'малим клаузама' и сличним синтаксичким конструкцијама“ (37–42), пред српске лингвисте поставља два задатка. Први је да се усагласе око термина којим би се именовала језичка средства којим се проширује информативни потенцијал просте реченице, а који не одговара у структурном, него у информативном погледу енглеским 'малим клаузама' (*Кафа се ије врућа* = 'Кафа се ије онда кад је врућа'). Други, да се утврди које све јединице, под којим условима и са којим семантичким типом информација могу унети у просте реченице још једно реченично саопштење.

У раду „О улози придевског атрибута у отклањању/успостављању двосмисла“ (43–47) разматрају се случајеви двозначних синтаксичких конструкција и могућности њиховог отклањања употребом одговарајућег придевског атрибута, али се и отвара нов проблем: супротност претходном — уношење двосмисла употребом придевског атрибута (*глава младе жене* — посесивно или квалификативно значење).

⁵И претходна збирка огледа имала је исто теоријско утемељење: *О речима. Коиницивни, граматички и културолошки аспекти српске лексике. Лингвистички огледи, ијей*, Библиотека XX век 151, Београд, 2005.

„Снабдевена“ методологијом и терминологијом когнитивне лингвистике, Милка Ивић се у раду „Један закаснио одговор на једно давно постављено питање“ (49–52) враћа својим ранијим радовима. Надовезујући се на своја ранија запажања о синтаксичким конструкцијама устројеним од два дела које су у обрнутом смислу не могу реализовати (*грхѣали смо од зиме док смо ја чекали*, али не и *чекали смо ја док смо грхѣали од зиме*), ауторка сада нуди одговор на питање: „која се то врста реченичне информације оформљује као зависна реченична структура уведена временским везником *док*?“ — Она која се „тумачи као својеврстан с м е ш т а ј н и о к в и р под чијим се обухватом остварује и оно о чему информирате онај други саставни део исказане сложене реченичне структуре“ (51).

Когнитивно опредељени лингвисти посебну пажњу посвећују визуелној перцепцији као битном фактору за формирање менталне слике света. Слажући се са њима Милка Ивић у раду „Релевантна улога чула мириса егземплификована српским језичким датостима“ (53–62) предузима још један корак. Анализирајући морфолошке и синтаксичке особености глагола *мирисаѣи* и *смрдеѣи*, она говори о оперативној функцији чула мириса.

Овај део књиге се завршава радовима „О придевима висок и велики“ (63–77) и „Улога придева висок и велики онда кад не означавају физичко својство“ (79–89). Првим радом се осветљавају семантичке и синтаксичке особености ових придева када указују на одређено физичко својство именице уз коју стоје и долази се до закључка да ови придеви атрибутички употребљени под одређеним условима немају квалификаторско својство, већ квантификаторско или интензификаторско (*висока цена*, *велика брука*), а при том се међу собом битно разликују. А у другом раду се посебно истиче феномен да уз одређене именице ови придеви када не означавају физичко својство функционишу као квантификаторски прилози (*он је велики лењивац* = *’он је врло лењ човек’*). Међутим, овим радовима се не износе саме чињенице већ се објашњава зашто је то тако.

Други део обједињује пет краћих текстова у којима се из угла когнитивне лингвистике проговара о језичким датостима којима се осветљавају одређени културолошки феномени.

Истичући потребу да се опише промена лексике од Вука до данас, Милка Ивић у раду „Лексикологу у част: о једној лексичкој теми“ (93–96) пише о семантизованости лексичких парова: *љубавник* – *љубавница*, *љубовник* – *љубовница*, *љубезник* – *љубезница* у Вуковом и нашем времену, показујући како је промена менталног поимања светанужно повезана са језиком.

Пишући „О данас доминантним погледима проучавалаца језика и књижевности“ (97–102), ауторка нам приближава поставке и захтеве когнитивне стилистике и истиче два битна момента за правилно разумевање и проучавање текста. Прво, да се мора водити рачуна о менталним подстицајима који су некога навели да на одређени начин и одређеним средствима изрази нешто, и друго, да је појединац увек у излагању омеђен оним менталним визурама које му намеће његова друштвена средина и њене конвенције, што је и егземплификовано материјалом из разних језика.

У тексту „И књиге су се некада ’одликовале добротом““ (103–105) ауторка указује на то да се израз *доброѣа* некад употребљавао за универзалну позитивну квалификацију, док се данас њиме квалификују само људи. Ово семантичко сужавање тумачи се феноменом *антиро-иоценѣризма* — људске тежње да човек себе издвоји од осталих ентитета.

Проницљивим ишчитавањем Вуковог Рјечника, са способношћу да опази детаљ и да на основу њега направи реконструкцију, Милка Ивић нам у раду „Помињање Београда у Вуковом Српском рјечнику“ (107–111) приближава слику Београда и његове околине од пре скоро два века.

И завршни рад „Музика у Вуковом језику“ (113–116) посвећен је Вуковом језику, или боље, језику Вуковог времена. Наиме, с обзиром на то да Вук под речју *музика* подразумева музичке инструменте, ауторка разматра и глаголске лексеме којима се означава произвођење звукова на тим инструментима.

Језик о нама представља збирку текстова који својом тематиком привлаче пажњу не само лингвиста већ сваког интелектуалца који се занима за однос језика и мишљења, а нарочито је занимљива научницима когнитивне оријентације. Овим студијама објашњена је „ментална позадина“ бројних језичких појава, с једне стране, док је, с друге стране, на основу језичких факата реконструисана ментална слика света једног народа, као и одређене културне реалије. Књига нам, заправо, говори о томе како ми на основу језичких факата можемо да проникнемо и у духовну и у материјалну културу одређеног времена. Ова књига, као и претходне, представља леп допринос српској лингвистици, што се види и по изабраним темама, и по примењеном приступу, али и по препознатљивом начину на који Милка Ивић „проблем“ уме да обради. Остаје нам да се надамо и ишчекујемо да ће нас ускоро обрадовати седмом књигом лингвистичких огледа.

Марина Сјасојевић

Љубисав Ћирић: О ГОВОРИМА И ИМЕНИМА ПОНИШАВЉА
И СУСЕДНИХ ОБЛАСТИ, Ниш, Просвета, Филозофски факултет,
2006, 197 стр.

Љубисав Ћирић, професор Филозофског факултета у Нишу, један је од најплоднијих проучавалаца српских дијалеката, а нарочито говора југоисточне Србије. Између осталих, истичу се његови радови монографског обима: *Говор Лужнице* (Српски дијалектолошки зборник XXIX, Београд 1983; *Ономасијика Изморника* (Ономатолошки прилози, Београд, САНУ, 1989, књ, X, стр. 365–496); *Ономасијика белојаланачкој краја* (Ономатолошки прилози, Београд, САНУ, 1997, књ, XIII, стр. 37–338); *Говори Понишавља* (Српски дијалектолошки зборник XLVI, Београд 1999). Стваралачки опус Љ. Ћирића недавно је обogaћен новом књигом, која ће бити предмет овог приказа.

Књигу чине две целине насловљене – Део први: О говорима; Део други: О именима. Први део садржи седам радова, а други шест. На крају књиге дат је обиман списак литературе (стр. 183–197). Аутор читаоце уводи у књигу својим краћим предговором под насловом: „Реч на почетку“.

Из ове уводне речи ауторове може се сазнати да су радови настали у оквиру научноистраживачких дијалектолошких пројеката, неки су раније објављени, а у овој књизи „обавезно иновирани новим библиографским подацима о истраживањима обављеним у међувремену“. У ову књигу укључена су три сасвим нова рада: *Модални облици у говору сјараја Ниша, Белојаланачки говор у окружењу својих суседа, Блиски одсејаји далеке језичке историје*. И управо ова три нова рада највише се уклапају у ауторово ближе одређење наслова књиге: „Стање и паралеле у историјској перспективи“, као и у ауторово виђење перспективе будућих истраживања народних говора, које је изложио у својој уводној речи. Наиме, по аутору, у проучавању народних говора „још има белина и празнина, загонетки и нерешених питања“, те и могућности, и неопходности нових истраживања. Нарочито обећавајуће могућности садржане су (1) у хронологији развоја „која се у недостатку писаних споменика врло тешко успоставља“, (2) у области језичке интерференције и (3) у испитивању функције језика у делима народне и ауторске уметничке књижевности која су дијалекатски маркирана.

У својој књизи Љ. Ћирић у значајној мери и конкретизује изнети поглед, тј. показује како се могу реализовати нова истраживања народних говора и дијалеката.

Само примера ради поменућемо текст *Пиројски говор у свейлу историје српскога језика* (стр. 27–46) за истраживање „хронологије развоја“. Сви тамо садржани радови о говорима